

Adrian SOLOMON

SIGISMUND TODUȚĂ, PROFESOR LA BLAJ

Înființarea școlilor din Blaj a fost urmarea firească a unui act de o importanță majoră pentru istoria Transilvaniei – Unirea românilor cu Biserica Romei. Cel de-al treilea episcop al Bisericii Unite, Inochentie Micu Klein, un martir al neamului românesc, și-a închinat întreaga viață luptei pentru obținerea de drepturi civile, politice și pentru ridicarea spirituală a națiunii române. Conștient de importanța educației în realizarea demersurilor sale, episcopul Klein a început construcția clădirii ce urma să adăpostească primele școli sistematice cu limba de predare română din Transilvania. Marele patriot nu și-a putut vedea visul realizat datorită conflictelor pe care le-a avut cu Dieta, ceea ce a determinat-o pe Maria Tereza să-l trimită în exil la Roma. Opera începută de vlădicul Klein a fost continuată de episcopul Petru Pavel Aron, urmașul său, care prin scrisoarea circulară redactată la 11 octombrie 1754 anunța deschiderea școlilor blăjene. Aceste instituții de învățământ au jucat un rol decisiv în formarea elitelor intelectuale românești. Intelectualii formați la Blaj au fost ideologii și organizatorii Revoluției de la 1848 din Transilvania, au contribuit la întocmirea și publicarea Memorandului din anul 1894 și, ca o încununare a stăruințelor lor, la unirea Transilvaniei cu România, la 1 Decembrie 1918.

Primii dascăli ai școlilor din Blaj au fost călugării ordinului „Sfântul Vasile cel Mare” care, pe lângă faptul că aveau în administrare averea Mitropoliei, erau sfetnicii Episcopului dar și profesori, școlile fiind confesionale. Mai târziu, la aceste școli au predat preoți celibi, preoți de mir și profesori laici. Activitatea didactică și științifică deosebită prestată de unii profesori de-a lungul timpului, a fost apreciată de cel mai de seamă forum al științei și culturii, Academia Română, care a ales în rândurile sale pe *Timotei Cipariu, George Barițiu, Ioan Micu Moldovan, Augustin Bunea, Alexandru Borza*, iar ca membri onorifici pe *Mitropoliții Dr. Vasile Suciu, Alexandru Niculescu și Cardinalul Dr. Alexandru Todea*.

Începând cu anul școlar 1872-1873, din inițiativa Mitropolitului Ioan Vancea, s-a introdus în Gimnaziul Superior muzica vocală și instrumentală laică. Până la această dată muzica exista în programa școlară ca obiect de învățământ cunoscut sub numele de *cant bisericesc*, fiind predată de preoți. Odată cu introducerea orelor de muzică laică, conducerea școlilor a fost preocupată de angajarea profesorilor calificați în acest domeniu. Prezența lor în învățământul blăjean a dat un plus de calitate acestuia, astfel că, în timp ce în alte orașe din Transilvania nu existau școli secundare (licee), la Blaj exista un învățământ muzical bine pus la punct, ai cărui reprezentanți au rămas nu numai în istoria învățământului blăjean, ci și în istoria muzicii românești: *Iacob Mureșianu, Nicodim Ganea, Tiberiu Brediceanu, Guilelm Șorban, Celestin Cherebețiu, Iuliu Mureșianu, Sigismund Toduță și alții*.

O pagină de glorie a învățământului muzical blăjean a fost scrisă de profesorul doctor Sigismund Toduță. Sigismund Toduță s-a născut la 17 mai 1908 în localitatea Simeria, județul Hunedoara. Școala primară a făcut-o în localitatea natală. În această perioadă dobândește și primele cunoștințe muzicale în casa părinților săi. Între anii 1918-1926 urmează cursurile Liceului de Băieți din Alba Iulia, după care se înscrie la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din Cluj, secția pedagogică (1926-1930) și secția pian (1926-1931). Printre profesorii săi de la Conservator au fost renumitul compozitor Marțian Negrea (compoziție, armonie și contrapunct) și Ecaterina Fotino-Negru (pian).

La absolvirea studiilor pedagogice de la Conservator, Sigismund Toduță este numit profesor de muzică la Blaj, orașul Maestrului Iacob Mureșianu. Aici preia orele de muzică la Liceul de băieți român unit *Sf. Vasile cel Mare*. În paralel cu activitatea didactică, continuă studiul de compoziție la

aceiași Conservator din Cluj, pe care le finalizează în anul 1936. Urmând calea deschisă de Iacob Mureșianu, tânărul profesor desfășoară o valoroasă activitate didactică, artistică și componistică. Ca o recunoaștere a meritelor și rezultatelor obținute, Mitropolia Română Unită Greco-Catolică din Blaj îi oferă o bursă de studii la Academia Santa Cecilia din Roma (1936-1937), unde se specializează cu profesorii Ildebrando Pizzetti (compoziție) și Alfredo Casella (pian). În aceeași perioadă cu aceste studii de specializare, Toduță pregătește doctoratul în muzicologie la Pontificio Istituto di Musica Sacra din Roma. La 14 noiembrie 1938 susține teza de doctorat *Transcrierea și comentarea unor lucrări de tinerețe, necunoscute, semnate de G.Fr. Anerio*, obținând titlul de doctor în muzicologie.

Activitatea didactică a profesorului Toduță începe în anul 1932, când este numit profesor suplینitor la Liceul de băieți *Sfântul Vasile cel Mare*, alături de tinerii profesori Pavel Dan, Virgil Stanciu, Virgil Fulicea. A predat muzică vocală, muzică instrumentală, a organizat ansambluri vocale, o orchestră semi-simfonică și o fanfară. În anul școlar 1938-1939 a devenit titular al catedrei de muzică. A fost un profesor îndrăgит de elevii săi, cu toate că era foarte exigent. Iată cum este prezentat de fostul său elev Petru Sechel în volumul *Unde ești copilărie?*: „Un bărbat chipeș, înalt și frumos aș putea spune, totdeauna îmbrăcat elegant și cu gust. Avea părul des, frumos buclat și atent aranjat până la ultimul fir. Ca dascăl avea talentul catedrei, expunând clar, metodic și pe înțelesul oricui.” Activitatea didactică deosebită desfășurată de Sigismund Toduță a fost scoasă în evidență de inspectorul școlar George Onciul, care cu ocazia unei inspecții nota în procesul verbal: „Profesorul este un element excepțional din toate punctele de vedere: pregătire (doctor în muzică), talent, prestațiuni dar și dragoste pentru arta și misiunea sa... Am fost mișcat de evidenta influență ce a exercitat asupra elevilor, din care a făcut entuziaști și conștiincioși iubitori ai artei tonale... Ca dirijor și organizator de ansambluri, realizările sunt demne de toată lauda (a organizat și o deosebit de reușită fanfară a liceului)... În ce privește activitatea extrașcolară, numărul și serioasa valoare a lucrărilor, premiul Enescu 1940, ca și activitatea de specialitate, cultură etc., stă individual pe aceeași treaptă până și cu profesorii de Academie din cei mai apreciați și ar merita cu prisosință un loc și un câmp de activitate cu posibilități de dezvoltare cu mult mai mari.”

Sigismund Toduță (1908-1991)

Acest lucru e posibil începând cu 1 februarie 1943, când este numit asistent corepetitor la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din Cluj, aflat în refugiu la Timișoara. După doi ani, este numit profesor la același conservator, unde are cursuri de teorie-solfegiu-dictat (1946-1949), armonie, contrapunct, forme și compoziție (1949-1955) și compoziție (1955-1973). În anul 1962 devine rector al Conservatorului *Gh. Dima*, funcție deținută până în anul 1965. Se pensionează în anul 1973, rămânând profesor consultant la conservator. Abia în anul 1970 i se recunoaște diploma de doctor, după publicarea unui extras al tezei sale în *Bollettino Ceciliano*, nr. 2, 1969 la Roma. Are, în acest fel, dreptul să coordoneze lucrările de doctorat în stilistică muzicală. Concomitent cu activitatea didactică, Sigismund Toduță îndeplinește funcția de secretar artistic al Filarmonicii *Ardealul* din Cluj (1945-1949) și director al Filarmonicii de Stat din Cluj (1971-1974).

În „*orașul școlilor*” Sigismund Toduță a reorganizat formațiile muzicale de la Liceul de băieți, corul, orchestra și a pus bazele unei formații instrumentale noi – fanfara. Cu aceste formații a participat la serbările organizate de instituțiile școlare blăjene cu diferite ocazii. Pentru a ilustra activitatea artistică deosebită desfășurată de profesorul Sigismund Toduță, prezentăm programele a două spectacole desprinse din Anuarele Liceului de băieți *Sfântul Vasile cel Mare*:

30 ianuarie 1940 – Serbarea școlară de Trei Ierarhi

1. *Imnul școlilor din Blaj de Radu Brateș, Sigismund Toduță – corul liceului*
2. *Blajul și ideologia ardeleană din preajma anului 1848, disertație de Cristea Nicolae, cl. VIII, șt.*
3. *Valurile Dunării de I. Ivanovici – fanfara liceului*
4. *A. Vlahuță – Dormi în pace, recită elevul Tropa Mircea, cl. VIII, lit.*
5. *Fragment din Oratoriul Iuda Macabeul de Fr. Handel – corul cu acompaniament de orchestră*
6. *Sancti Patris nostri Ioannis Chrysostomi Archiepiscopi Constantinopolitani homilia incarnationem Domini nostri Iesu Christi, recită elevul Pop Romul, cl. VIII, lit.*
7. *Frunză verde, frunzuliță de Tiberiu Brediceanu – corul liceului*
8. *Învârtita de Iacob Mureșianu – corul liceului*
9. *Paul Claudel – Saint Pierre, recită elevul Șurtea Virgil, cl. VII, șt.*
10. *L. Uhland – Der Valler, recită elevul Macavei Iosif, cl. VII, lit.*
11. *Potpuriu ardelenesc – fanfara liceului*

Programul ședinței festive a *Societății de Lectură* a elevilor de la Liceul Sfântul Vasile din data de 30 ianuarie 1942 a fost închinat comemorării a 25 de ani de la moartea compozitorului Iacob Mureșianu. Ședința s-a ținut la Institutul Recunoștinței în prezența P.S.S. Episcopul Dr. Valeriu Traian Frențiu și a avut următorul program:

1. *Imnul Regal de E. Hübsch – cor*
2. *Iacob Mureșianu – disertație susținută de elevul Ioan Băban, clasa a VIII-a*
3. *Uvertura la balada Erculeanu de Iacob Mureșianu – corul și orchestra liceului*
4. *Emil Sabo – Școalele din Blaj, recită elevul Emil Tătar, cl. VIII șt.*
5. *Sancti Patris nostri Ioannis Chrysostomi Archiepiscopi Constantinopolitani homilia habita in Martyrio, recită elevul Ioan Sârbu, cl. VIII lit.*
6. *Iacob Mureșianu – Potpuriu românesc, orchestră*
7. *Victor Hugo – Napoleon II, recită elevul Caius Suciu, cl. VII lit.*
8. *Brumărelul de Iacob Mureșianu – baladă executată de corul mixt al Liceului Teoretic de Fete și Băieți și orchestră, soliști Veturia Sasu, cl. VII și dl. Nicolae Gherman*
9. *Johann Seidl – Der Tote Soldat, recită Titu Oltean, cl. VII lit.*
10. *Giulio Salvadori – La Predica degli Ucelli, recită elevul Virgil Pop, cl. VI B*
11. *Hora de Iacob Mureșianu – cor mixt și orchestră*

Compozitorul Iacob Mureșianu prin întreaga sa activitate didactică, artistică și componistică a impus un model al profesorului de muzică dăruit total elevului, societății și comunității. Acest model a dăinuit și după moartea sa din anul 1917, fiind preluat mai apoi de profesorii de muzică care s-au succedat la instituțiile școlare ale Blajului astfel încât școala muzicală locală s-a consolidat, câpătând notorietate.

La venirea sa în orașul școlilor Sigismund Toduță se adaptează repede spiritului emanat de Iacob Mureșianu, activitatea didactico-artistică fiind curând dublată de o deosebită activitate componistică. Cariera componistică începută la Blaj a fost complexă, atât în ceea ce privește genurile muzicale abordate cât și mijloacele de exprimare artistică, compozitorul aflându-se în faza căutării unui drum propriu, al unui limbaj muzical personal. Putem spune fără să greșim că perioada blăjeană constituie pentru compozitor o primă etapă a unei cariere componistice de excepție, Sigismund Toduță devenind unul dintre cei mai importanți exponenți ai generațiilor de compozitori formați în

epoca interbelică.¹ Am prezentat frumoasele cuvinte aparținând unui fost elev și mai târziu student, Vasile Herman, care a urmat cursurile Liceului de băieți din Blaj între anii 1940-1944, aflat în refugiu alături de alți tineri după cedarea Ardealului de Nord.

Vasile Herman a fost un cercetător asiduu al operei muzicale aparținând lui Sigismund Toduță. El stabilește patru coordonate stilistice ale opusurilor toduțiene dintre care două se regăsesc în lucrările perioadei blăjene: *Caracteristicile melodice și modalitățile de asamblare a cântecului popular românesc – fie el monodic, fie în ipostazele unor polifonii improvizatorice sau de grup*.²

Legat de această coordonată stilistică, Vasile Herman consideră că anumite tratări muzicale sunt preluate „*fie din muzica renascentistă modală, fie din anumite reminiscențe romantice de sorginte autohtonă prezente în creațiile înaintașilor ardeleni ca Gheorghe Dima sau Iacob Mureșianu*”.³

Moștenirea înaintașilor muzicii românești din secolul al XIX-lea și întâia jumătate a secolului XX⁴ este explicată astfel:

„*Contactul permanent cu opera înaintașilor muzicii românești, mai ales prin intermediul profesorului Marțian Negrea, a generat anumite **turnuri melodice** și chiar armonizări cu particularitate distinctă în creația profesorului S. Toduță. În același timp faptul că la începuturile carierei sale a dirijat unele lucrări vocal-simfonice ale lui Iacob Mureșianu ca «Erculean» sau «Brumărelul», a cunoscut îndeaproape alte lucrări camerale sau simfonice ale acestuia ca și ale altor predecesori, generează o tentă stilistică în opera sa de început care atestă legăturile cu muzica cultă autohtonă aflată la începuturi.*”⁵ Această coordonată stilistică are și alte urmări: „*Tendința de făurire a stilului național manifestată deschis de către Iacob Mureșianu în unele scrisori ale sale, își găsește împlinirea și în muzica inter- și postbelică a compozitorilor români printre care Toduță reprezintă un înalt pisc. Se stabilesc astfel adevărate **cordoane de legătură** între epoci, prin care se transmite fluidul inefabil al spiritului muzical românesc, preluat de noile generații și ridicat pe trepte din ce în ce mai înalte ale posibilităților de exprimare și concretizare stilistică*”.⁶

La numai un an de la sosirea sa la Blaj, Sigismund Toduță a compus prima sa lucrare *Egloga pentru orchestră mare*. Ideea unui poem pastoral idilic a fost preluată de la cărturarul blăjean Timotei Cipariu care a scris în anul 1832 o Eglogă în 2 acte. Această piesă a fost pusă în scenă de tinerii studenți ai teologiei, printre care se număra și George Barițiu, susținutu de Simion Bărnuțiu, care era pe atunci rectorul seminarului. Tot pentru orchestră mare profesorul Toduță a mai compus *Trei schițe simfonice* și *Variațiuni simfonice pe un cântec popular „Trecui valea”*.

Muzica vocal-simfonică și corală compusă de Sigismund Toduță la Blaj a avut un caracter preponderent religios. În acest sens amintim lucrările: *Missa* pentru cor mixt cu acompaniament de orchestră, *Psalm 97* pentru cor mixt, soliști și orchestră, *Psalm 133* pentru cor, soliști și orchestră, *Liturghia (nr. 1) Sf. Ioan Gură-de-aur în stilul melodiilor bisericesti din Blaj*, pentru cor mixt, *Psalm 23* pentru cor mixt și *Psalm 97* pentru cor mixt și orchestră. Lucrarea *Psalm 133* a fost prezentată pentru prima dată cu ocazia unei serbări școlare organizată în cinstea zilei de 3/15 Mai, când elevii blăjeni aniversau istorica adunare de pe Câmpia Libertății. Compoziția a fost dedicată Excelenței Sale Dr. Alexandru Nicolescu și a fost executată de corurile reunite ale Academiei Teologice și ale Școlilor secundare de fete și băieți, dirijate de compozitor. Cu ocazia comemorării a 50 de ani de la moartea Mitropolitului Ioan Vancea, pe data de 1 noiembrie 1942, Sigismund Toduță a prezentat

¹ Vasile Herman, *Formă și stil în creația compozitorului Sigismund Toduță*, în „Studii toduțiene”, Cluj-Napoca, Editura MediaMusica, 2004, p. 17.

² *Ibidem*, p. 20.

³ *Ibidem*, p. 25.

⁴ *Ibidem*, p. 20.

⁵ *Ibidem*, p. 27.

⁶ *Ibidem*, p. 28.

creația proprie *Doamne Te-am auzit*, interpretată de corurile reunite ale instituțiilor școlare blăjene, care numărau aproximativ 300 de elevi, conduse de compozitor.

Pe versurile poetului blăjean Radu Brateș, pseudonimul profesorului de limba română Gheorghe Biriș, Sigismund Toduță a compus *Imnul Școlilor din Blaj*. Anuarul Liceului de băieți român unit Sf. Vasile cel Mare pe anul școlar 1938-1939 făcea următoarea precizare: „*Prin această operă autorii au tradus în faptă o veche dorință a cărturarilor blăjeni. Acest Imn va deveni o tradiție în sensul că se va executa întotdeauna cu ocazia diferitelor manifestări ale celor mai vechi școli românești din Blaj.*”

Activitatea componistică desfășurată de profesorul Sigismund Toduță la Blaj a fost bogată în realizări, iar valoarea compozițiilor i-a fost apreciată cu două premii: premiul II *George Enescu* pentru *Variațiunile simfonice pe un cântec popular*, pentru orchestră mare (1940) și premiul *Robert Cremer* pentru lucrarea *Cinci lieduri pe versuri de Mihai Eminescu* (1943). Se cuvine să amintim că seria laureaților blăjeni ai premiilor *George Enescu* a fost deschisă de Ioan Harșia, elev al profesorului Iacob Mureșianu, care în anul 1915 obține o mențiune. Tot în anul 1940 primește Premiul II *George Enescu* și un alt compozitor blăjean, Iuliu Mureșianu.

Prin lucrările compuse în perioada blăjeană, Sigismund Toduță „*încearcă să schițeze un drum care va deveni, peste ani, pe cât de personal, pe atât de fertil. (...) Toate aceste lucrări fie că preced, fie că se intersectează între acele compoziții care au marcat începutul etapei de maturitate atinsă de S. Toduță în anii 1950-1951, când se produce recunoașterea sa oficială drept un creator de nivel național și internațional*”.⁷

Despre orașul în care și-a început cariera didactică Sigismund Toduță scria:

„*Leagăn al culturii românești – aureolat de prezența și înalta ținută științifică a corifeilor Școlii Ardelene – Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior – Blajul a reprezentat prima etapă a uceniciei mele în domeniul pedagogiei muzicale. Cu smerenie și respect am pășit pragul vechilor «școli de obște» unde, precum atestă edictul de întemeiere al acestei primei așezări de învățământ românesc «citirea, socotirea și cântarea fără plată» fiind, începând din anul 1754. Cu emoție am trecut poarta acestei instituții, unde un fiu vrednic al familiei Mureșenilor a susținut timp de trei decenii torța culturii muzicale românești.*”

Sigismund Toduță, Teacher in Blaj

Abstract

The confessional schools from Blaj, founded by Bishop Petru Pavel Aron in 1754, had a great contribution to the fulfilment of a major desire of the Romanian nation, that of forming an intellectual elite that was to play an important role in the history of Transylvania. The teachers who carried out their activity in the schools of Blaj were themselves intellectual models, no matter the field in which they worked. Among the great personalities who taught in the schools of Blaj we find Ph. D. Sigismund Toduță, who later became an important figure of the Romanian music of the 20th century. Between 1932-1943, Sigismund Toduță taught vocal and instrumental music at "Sf. Vasile cel Mare" Boys' High School in Blaj and, besides his didactic activities, he carried out artistic and composition activities as well, the town of Blaj being just the starting point for an exceptional musical career.

In "the town of schools" Sigismund Toduță reorganised the musical bands of the boys' High School, the choir, the orchestra and founded a brassband. With his bands he took part to different festivals organised by the educational institutions on several occasions. For the orchestra he

⁷ *Ibidem*, p. 29.

conducted, he composed several pieces among which we mention: *Egloga pentru orchestră mare*, *Trei schițe simfonice* and *Variațiuni simfonice pe un cântec popular "Trecui valea"*. Apart from these, the music Sigismund Toduță composed in Blaj had a particular religious character: *Missa* for mixed choir and orchestra, *Psalm 97* for mixed choir, soloists and orchestra, *Psalm 133* for choir, soloists and orchestra, *Liturghia (nr. 1) Sf. Ioan Gură-de-aur în stilul melodiilor bisericesti din Blaj*, for mixed choir, *Psalm 23* for mixed choir and *Psalm 97* for mixed choir and orchestra. On the occasion of the 50 years' celebration from the death of the Mitropolite Ioan Vancea, on November 1st 1942, Sigismund Toduță presented his own creation *Doamne Te-am auzit*, performed by the united choirs of the schools in Blaj, about 300 students, conducted by the composer himself.

The composition activity carried out by Sigismund Toduță in Blaj was awarded with two prizes: *George Enescu Prize II* for *Variațiunile simfonice pe un cântec popular* (1940) and the prize *Robert Cremer* for *Cinci lieduri pe versuri de Mihai Eminescu* (1943).